

NOBLESSE®

Creat cu pasiune și savoir-faire. Un volum Baroque Books & Arts®.

Alexander von Schönburg

ARTA CONVERSAȚIEI

sau eleganța ignoranței

traducere din limba germană de
MIHAI MOROIU

NOBLESSE®

Colecție coordonată de Dana MOROIU

Alexander von Schönburg

SMALLTALK

Die Kunst des stilvollen Mitredens

Copyright © 2015 by Rowohlt Berlin Verlag GmbH, Berlin, Germany

© Baroque Books & Arts®, 2015

Imaginea copertei: Gheorghe FIKL

Concepție grafică © Baroque Books & Arts®

Redactor: Denise GEORGESCU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SCHÖNBURG, ALEXANDER von

Arta conversației / Alexander von Schönburg

trad.: Mihai Moroiu. - București: Baroque Books & Arts, 2015

ISBN 978-606-8564-39-5

I. Moroiu, Mihai (trad.)

316.77

Tiparul executat de Monitorul Oficial R.A.

Niciun fragment din această lucrare și nicio componentă grafică nu pot fi reproduse fără acordul scris al deținătorului de copyright, conform Legii Dreptului de Autor.

„The fool doth think he is wise, but the wise man knows
himself to be a fool.“

WILLIAM SHAKESPEARE, *As You Like It*

„Pur și simplu nu mai este posibil să ai o părere. “

CHRISTIAN KRACHT, *Tristesse Royal*

ELEGANȚA IGNORANȚEI

Tot ce nu trebuie să știm
ca să susținem o conversație

Ați cumpărat acest volum ca să vă găsiți tonul potrivit în societate? Vreți să știți cum să abordați o conversație? Asta așa, doar în două vorbe. Să nu întrebați niciodată „Ați fost în concediu?” sau „Cu ce vă ocupați?” Nu există dovadă mai limpede de filistinism. „De unde sunteți?” funcționează de fapt doar la Berlin. Acolo, unii conversează aproape exclusiv pe această temă. Alte câteva formule care trebuie neapărat evitate:

1. „Ce zodie sunteți?”
2. „Când urmează să nașteți?”
3. „Vă rog să mă scuzați, oare n-am avut noi cumva o relație amoroasă?”
4. „Este posibil să revii asupra unei schimbări de sex?”
5. „Aveți niște cocaină?”

Altfel, aproape totul este permis. Doar atitudinea contează. Așa. Acum, după ce am rezolvat aspectul de

ghid practic al cărții, pot în sfârșit să mă dedic adevăratului ei scop. În mediile academice circulă o glumă care îmi dă de gândit: un cercetător specializat în teoria stringurilor își surprinde soția cu un coleg profesor. Coleg care îl asigură: „Totul are o explicație!”

Problema e următoarea: trăim într-o vreme în care totul este continuu explicat, însă noi suntem tot mai neștiutori. Vreți să rămâneți mereu la curent? Mai bine renunțați! Mai mult decât veți afla în următoarele pagini nu trebuie să știți. Într-o epocă a confuziei depline, cartea de față este un compendiu util al tuturor temelor asupra cărora trebuie să fiți în stare să vă dați cu părerea.

Am devenit proști de atâta știință. Suprasaturați de informație și totuși ignoranți. Și încetul cu încetul începe să ne apese nu doar cantitatea acestor informații, ci și volumul de cunoaștere *bine fundamentată*. Acum câțiva ani, era un eveniment când primeam un număr aproape nou al revistei *The Economist*, la gară sau la aeroport. Astăzi, însă, Apps ne trimit pe telefonul mobil cele mai bine fundamentate analize din lume, din cele mai serioase surse, în ritm de una pe minut. Și apoi podcasturi și contribuții pe bloguri din cele mai înțelepte. Și o mulțime de tweet-uri stupide, pe care le citim totuși de fiecare dată. Iar acum se transmite la radio o emisiune minunată despre Carol cel Mare. În fiecare săptămână apar cel puțin cinci cărți pe care ni le dorim neapărat. Se pot comanda prin câteva clicuri de mouse, dar când să le citești? Știm când a început soarele să strălucească și când se va stinge, cunoaștem istoria universului nostru, structura substanțelor-mesager din creier, aflăm detaliile politicii din Levant sau din sudul Ucrainei. Dar suntem complet ignoranți. Vine un moment în care trebuie să acceptăm că nu putem acumula cunoaștere la nesfârșit, că nu vom afla niciodată toate lucrurile interesante.

„Așa cum trupul nu poate digera decât o cantitate anume de hrană, nici creierul nu poate asimila decât o cantitate anume de cunoaștere.” Cam așa mi-a explicat odată Paris Hilton de ce o calcă pe nervi epoca informației. Ideea nu este de fapt a ei, ci a unui alt gânditor important – Friedrich Nietzsche. El (sau poate Paris Hilton?) a mai spus următoarele cuvinte: „Ca să înțelegi viața, trebuie să te descotorosești de povara cunoașterii exagerate.”

Fapt interesant, asta corespunde ultimelor descoperiri. Un nou-născut dispune cam de două ori mai multe punți de legătură între neuroni decât o persoană matură. Oamenii de știință s-au întrebat multă vreme de ce ne dăruiește natura un asemenea exces de sinapse în acest stadiu timpuriu de viață – pentru ca apoi să le reducă sistematic, începând cam din al treilea an. Astăzi se știe: datorită lor, copiii pot să învețe deosebit de mult și de repede în primii ani de viață. Cel târziu începând de la vârsta de patru sau de cinci ani, mult prea multe căi de informare devin o suprasolicitare. Și doar după ce ele se întrerup înțelegem corelațiile și ordonăm lucrurile cum se cuvine. Abia limitarea și stabilirea unor priorități ne fac capabili să începem să gândim.

Așadar, trebuie să renunțăm la obsesia de a afla în permanență ceva nou. Grija de a rata ceva important provine din vremea când informațiile erau un lucru rar și prețios. Astăzi trebuie în schimb să ne propunem să limităm căile de comunicare, să cunoaștem cât *mai puțin*. Și să ne străduim să înțelegem cât *mai mult*. Christian Kracht are dreptate când spune că lumea a devenit prea complexă pentru ca să mai poți avea o părere fundamentată despre una sau alta. Paradoxal, de aici rezultă că trebuie să avem o părere despre orice – însă cu o cuvenită supunere, excluzând orice dogmatism. O persoană cu o conversație șarmantă reprezintă perfect o asemenea atitudine. Să nu revendicați niciodată dreptatea absolută, dar să lansați

idei originale, fie doar și parțial, capabile să stârnească obiecții amuzante, aceasta este esența conversației care, în ipostaza ei cea mai amuzantă, se hrănește din plăcerea de a naște controverse. Iar simplificarea rămâne singurul mijloc eficient de abordare a incoerențelor din existența de zi cu zi.

Trebuie să fii cultivat pentru a face față cu brio unui dialog? Dimpotrivă, este mai degrabă un obstacol. În Anglia, *clever* este cam cel mai neprietenos lucru spus despre o persoană. Noi, cei de pe continent, nu suntem la fel de severi, dar în esență și aici se aplică aceeași regulă: ne deranjează când cei din jur ne terorizează cu înțelepciunea și cultura lor.

Cu toate astea, *small talk*, *chit-chat*, *le petit conversation du table*, adică taifasul fără niciun scop nu are un nume bun în Germania. Dar asta doar din cauză că lumea refuză să vadă diferența dintre o discuție publică și o șuetă în societate. Unde fie ne asfixiem reciproc cu banalități fără număr, fie suntem obsedați să lămurim totul, până la ultimul detaliu. În schimb într-un context social cu o conversație reușită – cină, cocktail party, recepție – avem toată libertatea să lansăm idei îndrăznețe, generatoare de controverse. Dar există și împrejurări în care se impune să vorbim despre nimic – și asta cu toată emfaza, după cum sugerează lordul Goring din *Soțul ideal* al lui Oscar Wilde: „Îmi place la nebunie să vorbesc despre nimic. Este singurul lucru la care mă pricep, oarecum.” Vorbitul despre nimic este pe nedrept desconsiderat, fiind de fapt o abilitate vitală. Oricum suntem înclinați să supraevaluăm importanța cuvântului rostit în comunicarea umană. Asta am învățat de la ființa sclipitoare pomenită mai devreme, Paris Hilton.

A fost ziua în care am trecut probabil prin cel mai grav dezastru de conversație. Mă aflu pentru prima oară la

Hollywood, ca jurnalist specializat în cronică mondenă. *Vanity Fair*, versiunea germană, mă trimisese să relatez decernarea premiilor Oscar. Nu cunoșteam pe nimeni din oraș, dar am aterizat – un noroc formidabil, așa cum am socotit eu la început – la legendarul garden party organizat înaintea festivităților de Diane von Furstenberg, regina modei. Purtam cel mai frumos costum de vară al meu, cravata preferată, pantofi impecabili – și nu cunoșteam pe nimeni.

Cu cât mă străduiam mai mult să intru în vorbă cu cineva, cu atât lăsam să se vadă mai bine exact asta: că mă străduiam. L-am remarcat pe Rupert Murdoch. M-am insinuat mai aproape, am așteptat un moment potrivit și am bolborosit ceva despre *Los Angeles Times*, de vânzare în acel moment, întrebându-l obraznic dacă nu este interesat. Mi-a aruncat o privire scurtă și mi-a răspuns la fel de scurt: „Numai idioții mai cumpără ziare în zilele noastre!” Apoi mi-a întors spatele, iar eu l-am zărit pe Peter O’Toole. Iată salvarea, mi-am zis, este sigur amabil. *I loved* Lawrence of Arabia, l-am abordat eu. *And?*, mi-a replicat, s-a uitat prin mine ca prin sticlă și s-a întors, plictisit. Apoi am încercat cu persoane ale căror fețe nu le cunoșteam de la TV sau de pe ecran (dificil, în acea după-amiază). N-a servit la nimic. Toți mă ocoleau sau mă obligau să abandonez. În cele din urmă, am ajuns să pun întrebări de-a dreptul prostești, ca „Unde ați mers în vacanță?” Probabil arătam ca Peter Sellers în *The Party* – un biet pierdut, cu diferența că nu provocam, ca în film, agitație și haos, ci mă strecuram prin peisaj teribil de nesigur pe mine. Din nefericire, cele esențiale ale vieții sunt bine comunicate nonverbal. Iar nesiguranța are un efect toxic în societate. Nimeni nu vrea să aibă de-a face cu oamenii nesiguri – din teamă probabil să nu se ia. Salvarea mea, în acea după-amiază, a fost nimeni altcineva decât marea filozoafă Paris Hilton. Stătea pe o bancă, împreună cu câteva prietene volubile, și era atât de

lipsită de orice grijă când m-am apropiat eu, încât nu a deranjat-o nici măcar nesiguranța mea.

Între timp, pentru mine nu mai conta nimic, așa că m-am apropiat de cea mai faimoasă blondă din lume și am zis: „Nu uit niciodată o figură, dar dumneavoastră sunteți o excepție.” *My name is Paris Hilton*, a zis ea, ușor amuzată, și cu prefăcută indignare. „Aha, Hilton? Săptămâna viitoare voi fi la New York și am făcut rezervare într-un hotel Hilton, la Waldorf Astoria. Există camere pe care ar fi bine să le evit?” Ea: „La Waldorf Astoria? Acolo am crescut. Eu le-aș ocoli pe toate.” Pe neașteptate, pornisem un mic schimb de replici. Din care a ieșit o conversație. Cei care nu dau doi bani pe *small talk* subestimează că reprezintă adesea doar un preludiu. Odată ce gheața a fost spartă, interlocutorii sunt liberi să treacă la conversație. Ocazie cu care mi-am vărsat tot oful lui Paris – cum spuneam, pentru mine nu mai conta nimic. I-am povestit despre nesiguranța mea. Și ce a făcut această ființă fermecătoare? Mi-a dezvăluit câteva dintre tertipurile ei.

Pe cel dintâi îl folosisem și eu (total întâmplător și din pură disperare): *Be cheeky. And don't try too hard!* Să fii obraznic, fără să-ți dai silința să-ți iasă totul perfect. „Dacă ești la un party și te simți nesigur, nelalocul tău, nu-ți rămâne decât să înțelegi ce ți se întâmplă. Ia lucrurile așa cum sunt! Și atunci te eliberezi și poți studia foarte bine ce se petrece în jur, ba să te mai și distrezi după ceva timp, gândindu-te că oricine se simte nesigur uneori, chiar și Michelle Obama. Nimeni nu face excepție. Soluția este simplă, trebuie să te transformi în observator, lăsând mediul să lucreze asupra ta.”

Cu un sfat ca al ei ar fi putut să se mândrească și Diogene. El stătea în mijlocul agorei ateniene și contempla spectacolul străzii cu înțelegere sau cu sarcasm, însă în orice caz cu interes, știind că locul său nu era acolo. Exact

așa procedez și eu la petrecerile unde nu mă simt bine. Joc rolul observatorului. Dar nu ezitant și în căutare de legături, ci ca un Diogene-Hilton. Ceea ce se dovedește cât se poate de util.

În afară de asta, a continuat Paris, este important să nu arborezi zâmbetul acela tâmp care îi trădează de la distanță pe oamenii nesiguri pe ei. Eu, spre exemplu, îi zâmbisem cu mult înainte să-i adresez un cuvânt. „O greșeală!” a zis ea. *Use your smile cleverly*. Un zâmbet grăbit pare stupid și nesincer, cel măsurat, în schimb, evocă înțelepciune. Dar cel mai eficient este să eziți un moment, și abia *după* să surâzi.

Cea de-a doua tehnică importantă: *Be calm!* Păstrează-ți calmul. Nu te grăbi niciodată („Doar chelnerilor le este permis!”). Trebuie să emani serenitate din toată ființa ta. Asta include gama completă, de la poziția corectă a coloanei și gesticulația liniștită până la privirile potolite: „Vei părea incredibil de serios, de inteligent și de sexy, pe deasupra, dacă nu întorci privirile, nici măcar atunci când persoana cu care discuți face o pauză în conversație. Te poți uita puțin în altă parte, dar foaaaarte lent.”

Când eram tânăr și încă primeam educație nu de la Paris Hilton, ci de la părinții mei, ei mă învățau desigur cu totul altceva. În familii ca a mea se cultiva, spre exemplu, capacitatea de a urmări monologuri plecticoase, adormitoare, cu prefăcut extaz. De generații întregi ne-am ocupat aproape exclusiv cu mersul la vânătoare și cu socializarea de salon. Arta de a încuviința din cap când și când, de a zâmbi supus și de a fi capabil să îți compui o expresie interesată s-a întipărit în moștenirea noastră genetică, la fel și aptitudinea de a lăsa conversația să curgă la nesfârșit – ceea ce presupune totuși și o anumită disponibilitate spre saltul neașteptat, căci, la urma urmei, trebuie să fii capabil să treci rapid la un nou subiect atunci când nu-ți mai vine

în minte nicio replică. Nenumăratele ore petrecute în salon ne-au mai învățat și să tratăm absolut pe oricine cu aceeași cordialitate, chiar și pe cei mai mari și mai enervanți plicticoși, da, absolut plicticoși, să ne purtăm cât mai amabil cu putință ca să le compensăm lipsa de șarm. Secolele îndelungate au mai produs și strategii valoroase de combatere a plictiselii. De unde și gustul pentru umorul fin și provocarea subtilă, din fericire foarte răspândite în aceste cercuri. Părinții mei m-au mai învățat, desigur, să nu acord atenție micilor gafe ale celor din jur și să nu-mi cer niciodată scuze pentru ale mele proprii, deoarece abia așa atrag atenția asupra lor (*qui s'excuse, s'accuse*, așa se spunea întotdeauna la noi). Și mi s-a mai întipărit în minte că anumite subiecte sunt interzise în conversație. Tot ce ține de religie, politică și, bineînțeles, de sex. Ceea ce astăzi nu mai este deloc valabil, consider eu. Prin urmare, în următoarele capitole voi ataca și teme considerate tabu de când lumea. Dar singurele tabuuri autentice sunt chiar tabuurile.

De ce șueta are un nume așa de rău în Germania? Mă tem că asta se leagă în bună măsură de marginalizarea vechilor elite. Idealul ca singurul criteriu al ascensiunii sociale să fie reușitele personale, și nu originea și locul ocupat în societate, este cât se poate de îndreptățit. Dar pentru toate s-a plătit un preț: s-au pierdut practici culturale care pe vremuri erau la îndemâna oricui, pe care le admirăm la alte națiuni. Schimbarea elitelor din secolul XX s-a desfășurat mai radical în Germania decât în alte părți. Elitele nobiliare și burgheze s-au discreditat atât de profund în timpul erei wilhelmine, încât pe drept cuvânt nimeni nu și-a mai dorit să-i imite pe „cei de sus”. Iar după decăderea vechilor elite a urmat tăvălugul final al promisiunilor de egalitate naționaliste făcute de naziști. Noi, germanii, suntem sigura țară europeană unde s-a reușit înlăturarea aproape totală a elitei.

Schimbare socială s-a petrecut și la vecinii noștri europeni. Însă straturile în ascensiune s-au străduit acolo să imite stilul vechilor elite. La noi, în schimb, cuvântul de ordine de după război a fost (absolut de înțeles!) ca aproape tot ce păstra un iz nobiliar și burghez să intre în categoria retrograd și stătut. Fiecare dorea să fie cât mai progresist și modern cu putință. De aceea și este Germania o țară atât de acceptabilă, în multe privințe. Însă în ceea ce privește practicile culturale ale conviețuirii sociale, nu suntem un popor prea bogat noi, germanii.

Dar situația pare să se schimbe, încetul cu încetul. Suntem, în general, mai destinși. Iar membrii fostelor elite încep să fie priviți cu ceva mai multă bunăvoință.